

MURAT YEŞİLTAŞ

Dış politikadan büyük stratejiye AK Parti'nin 19. yılı

R ecep Tayyip Erdoğan liderliğindeki "Erdemliler Hareketi" ile 2001'de siyaset sahnesinde yerini alan [AK Parti](#), modern Türk siyaset tarihinin kendinden önceki bütün "meydan okumaları"nın hepsini geride kalan 18 yıla sığdırdı; şimdi 19. kuruluş yılını kutluyor. **Kapatma davaları, sokak kalkışmasıyla iktidarı devirme operasyonları, ekonomik saldırılar, e-muhtıra, fiziki darbe teşebbüsü, kapsamlı terör saldırıları ve daha onlarca "örtük operasyonu"n hedefi haline gelen Türkiye, hepsinin de üstesinden gelmeyi başardı.** Bağımsızlığını yavaş yavaş, savaşarak yeniden kazandı ve konsolide etti. Aradan geçen 18 yıl sonunda şimdi çok daha çetin bir "kavga" ile karşı karşıya.

AK Parti'den önce

Geride kalan çetin mücadelenin en önemli cephelerinden biri dış politikaydı. AK Parti, 2002 öncesi savunmacı bir [dış politika](#) zihniyetinin hakim olduğu Kemalist dış politika paradigmasını yerinden ederek yeni bir dış politika paradigmasını devreye soktu. İçeride kapanık dışlayıcı bir milliyetçiliğe dayalı bir ulus-devlet anlayışını dış politika paradigmasının merkezine yerleştiren Kemalist strateji, Batı eksenli jeopolitik düzeninin ayrılmaz bir parçası olarak kurguladığı [Türkiye](#)'yi bölgesel düzenin pasif bir öznesi olarak konumlandırmıştı.

Psikolojik korkulardan beslenen "toprak kaybetme" ve küçülmenin korkusunun hâkim olduğu bu savunmacı jeopolitik vizyon, Türkiye'yi sınırlarının hemen yanı başına hapseden bir dış ve güvenlik pratiği geliştirmesini beraberinde getirdi ve Türkiye'ye minimize edilmiş bir hareket alanı bıraktı. Bu hareket alanının neden olduğu sınırlı jeopolitik etkinlik alanı, Türkiye'yi her dış politika krizinde reaktif bir tepkiye iterek savunmacı bir pozisyona mahkûm etmişti.

Bu dönem aynı zamanda kurumsal olarak ordunun dış politikanın tayin ve tespit edilmesinde özne olduğu bir dönem olarak tarihe geçti. Türkiye'nin temel dış politika sorunlarının yönetiminde hükümetler iktidar olarak yürütme erkinde bulunsa da ordu, bütün dış politika konularında "tanımlayıcı özne" olarak ortaya çıkarak bizatihi dış politika üzerinde söz söyleme tekelini elinde bulunduruyordu.

AK Parti'den sonra

AK Parti'nin iktidara gelmesiyle birlikte yeni bir jeopolitik vizyon ortaya koyuldu. Dışlayıcı ulus-devlet anlayışından demokratik bir milli-devlet modeline geçiş dış politikanın da motoru olarak iş gören "demokratikleşme hamlesi" ile tamir edildi. Böylece hem içeride dış politikanın tayin ve tespit edilmesinde yeni bir kamusal alan oluşurken, dış politikanın aktörleri değişmeye başladı ve bölgesel

ölçekte Türkiye'nin yeri yeniden konumlandırıldı.

2002-2007 arasında dış politika paradigmasını değişimiyle uğraşan AK Parti, bu dönemde Batı'nın temsilcisi ve sözcüsü olmaktan çıkmaya çalışarak "coğrafi olmayan" bir kimlik inşası ile medeniyet eksenli yeni bir dış politika asabiyesi oluşturmaya çalıştı. Amaç büyük ölçüde "tarihin normalleştirilerek" Türkiye'nin mücavir coğrafyası ile kurduğu ilişkinin bütünleştirici bir söylem ve pratikle yeniden tesis edilmesiydi. Böylece Türkiye kendine tayin edilen pasif uluslararası rolü yeniden tanımlayarak uluslararası konumunu değiştirme imkânı yakalayacaktı. Avrupa Birliği ekseninde yakaladığı dış politika ritmini bölgesel ve küresel ölçekte diplomatik aktivizmiyle besleyerek bu dönemde uluslararası algısında büyük bir değişime imza attı.

2002-2007 arasında değişme uğrattığı dış politika paradigmasını, 2008-2012 arasında konsolide etme fırsatı yakalayan AK Parti bu dönemde dış politika ufkunu küresel ölçüğe demirleyen "iddialı" bir rol tanımlaması ekseninde hayata geçirmeye çalıştı. Bölgesel ölçekli "diplomasi ağı"nı küresel ölçekli bir yapılanmaya doğru dönüştürmek suretiyle Cumhuriyet tarihinin rekorunu kırarak diplomatik temsilcilik noktasında küresel temsilcilik sıralamasında yedinci sıraya yükseldi. Bu diplomatik genişlemeyi ekonomik genişlemeyle besleyen Türkiye, diplomatik derinleşme ile de yakın coğrafyasında birçok meselede inisiyatif olarak destekledi.

Adeta bölgesel ve küresel sorunların çözümünde aktif bir "ara bulucu" rolü oynayarak, Türk diplomasinin hareket alanını küresel ölçüğe taşımayı başardı. Bu dönemde Türkiye'nin küresel aktörlerle ilişkileri derinleşti ve yükselen bir güç olarak yeni bir statü elde etti.

Bu dönemin Türkiye için en kritik yıllarını ise 2010-2012 dönemi oluşturdu. Bu dönem hem Türkiye'nin Ortadoğu ölçekli bölgesel düzeni normalleştirme fırsatı yakaladığı hem de dış ve güvenlik çevresinin hatta paradigmasının köklü bir değişime uğrayacağı yıllar oldu. 2010 sonunda Tunus'ta başlayan devrim dalgasının ülkedeki 24 yıllık Bin Ali rejimine son vermesi, Mısır'da 40 yıldır iktidarda olan Hüsnü Mübarek yönetimini yıkması, [Libya](#)'da Kaddafi'nin 1969'da kurduğu diktatörlüğü devirmesi, Türkiye'nin bölgesel ölçekli yeniden hayata geçirmeye çalıştığı jeopolitik oryantasyonu için büyük bir fırsat olarak görüldü. Nitekim devrimler öncesi de bölgesel ve küresel bir ölçeklendirme ile mevcut güç statüsünden "memnuniyetsizliğini" dile getiren dış politika söylem ve pratiği [Arap Baharı](#)'nı gerçekten bölgenin demokratik konsolidasyonu açısından bir fırsat olarak görmüştü.

Türkiye'nin temel düşüncesi, Arap ayaklanması ekseninde gelişen "demokratik dalga"nın Ortadoğu'da halkların iktidara gelmesini sağlaması ve böylece bölgesel düzenin yeniden tesis edilmesi yönündeydi. Bu nedenle Türkiye, Arap Baharı'na yönelik stratejisini bu değişim dalgasını sahiplenme ekseninde belirledi. Otoriter rejimlerin tek tek devrilmesi, Esed rejiminin de [Suriye](#)'de hızla mevzi kaybetmesi ve uluslararası rüzgarın Arap Baharı'nın demokratik dinamiğinin arkasında olduğunun varsayılması Türkiye'yi yeni "değişim dalgasını yönetmek/yönlendirmek" şeklinde gelişen bir stratejiye doğru yöneltti.

Bölgesel kaos

2012-2016 dönemi ise Türkiye için bölgesel ölçekli kaosunun neden olduğu güvenlik ve jeopolitik risklerin minimize edilmesiyle geçti. Ancak Türkiye'nin bölgesel değişimi yönetme yönündeki hedefinin sınırlandığı alanlardan biri Suriye oldu. Suriye'nin politik bir kriz olmaktan hızla çıkarak önce silahlı çatışmaya dönüşmesi, arkasından da vekalet savaşı ekseninde askeri çatışmaya evrilmesi, Türkiye'nin değişim dalgasını yönetme şeklinde belirlenen stratejisinde "geriden idare ederek" "Suriye rejimini devirme"ye yönelik müteceviz bir strateji benimsemesini de beraberinde getirmişti.

Ne var ki 2013'te rejimin 1.600'den fazla kişinin hayatını kaybetmesine neden olan kimyasal silah saldırısı sonucu hareketsiz kalan Amerikan yönetimi, Suriye'de Türkiye'nin geriden idare etme stratejisinde yalnız olduğunu göstermişti. Bu dönemde Obama yönetimi ve Avrupa'nın Mısır'da Muhammed Mursi'nin kanlı bir darbe ile iktidardan devrilerek hapse atılmasına sessiz kalması, Arap Baharı'nda Türkiye'nin yakalamayı umduğu yeni jeopolitik oryantasyon fırsatını büyük ölçüde zayıflatmış ya da ortadan kaldırmıştı. Bu dönemde Libya da fiili olarak ikiye bölünmüştü.

Söz konusu süreçte askeri gücünün de FETÖ nedeniyle bölgesel meselelerde gerektiği şekilde bir kaldıracak olarak kullanılamadığı daha sonra anlaşılacaktı. Suriye krizinin silahlı çatışmadan çıkarak bölgesel ve küresel ölçekli yeni bir askeri ve jeopolitik çatışmaya dönmesiyle sınır güvenliği dahil kapsamlı bir güvenlik kriziyle karşı karşıya gelen Türkiye, Suriye eksenli Arap Baharı stratejisinde sahip olduğu pozisyonda değişime giderek krizin neden olduğu güvenlik sorunlarından "kaçınma"yı sağlayacak bir stratejiye geçiş yapmak zorunda kaldı. Bu dönemde PKK'nın Türkiye'ye karşı yürüttüğü terör stratejisinde kapsamlı bir değişime giderek "alan kazanma" ekseninde değiştirmesi ve Suriye'de ABD sayesinde kazandığı topraksal genişleme, Türkiye'nin bölgesel güvenlik siyasetini adeta derinden sarstı. Ancak bu dönem çok uzun sürmedi ve Türkiye DEAŞ ve PKK'nın neden olduğu güvenlik tehditlerini yeni bir askeri angajman stratejisiyle aşmayı başardı.

Yeni dış politika ve güvenlik asabiyesi

15 Temmuz 2016'da FETÖ tarafından organize edilen darbe girişimi, Türkiye'nin dış politika ve güvenlik siyasetindeki asabiye ve hareket tarzında köklü bir değişime neden oldu. Yeni strateji önce Fırat Kalkanı Harekatı ile başladı, Zeytin Dalı Harekatı ile devam ederek Barış Pınarı Harekatı ile derinleşti. 2016 sonrası yeni bir bölgesel askeri stratejiyi devreye sokan Türkiye bir taraftan sınır ötesi askeri hareketliliğini arttırırken öte yandan Katar ve Somali gibi örneklerle güç projeksiyonu yapan bir "bölgesel oyuncu"ya dönüşmüştü. **Dolayısıyla 2012 yılı öncesinde "yumuşak gücü"yle ve "ticaret devleti"nin imkanları ile bölgeye nüfuz etmeye çalışan Türkiye, 2016 ile beraber askeri imkanlarını daha fazla kullanan bir dış ve güvenlik politikasına geçiş yaptı.**

Libya'da meşru hükümet ile kurduğu ilişki üzerinden Suriye ölçekli stratejisini Akdeniz ölçeğine taşıyan Türkiye, mücavir bölgesinde "askeri caydırıcılığını" devreye sokarken bölgesel krizlerde kararlı diplomatik ve askeri adımlar atabilme kabiliyetini ise pekiştirmişti. Libya ve Akdeniz hamlesiyle mücavir deniz alanlarında stratejik manevra ve operasyonel kabiliyetini genişletme imkanı yakalayan Türkiye, bölgesel güç projeksiyonu ve güç statüsünün değişmesinin de büyük ölçüde önünü açmayı başardı.

BM tarafından tanınan Libya Ulusal Mutabakat Hükümeti ile yapılan 27 Kasım 2019 tarihli anlaşma ile de Türkiye Doğu-Akdeniz ölçekli jeo-ekonomik rekabette aktif bir pozisyon aldı. Ancak bu durum 2016 ile beraber hayata geçirilen yeni stratejinin bölgesel ölçekli yeni meydan okumaları da peşi sıra getirdi. Esasen atılan bütün dış politika adımları Türkiye'nin ulusal güvenliğini ve egemenlik haklarını korumasını sağlarken, aynı zamanda bölgesel düzeydeki jeopolitik mücadelede Türkiye'nin "katı bir ittifak"ın karşısında konumlanmasını da beraberinden getirdi.

Dış politikada yaşanan gelişmeler Ortadoğu ile de sınırlı kalmadı. Balkanlar'da bölgesel güvenliğini riske eden gelişmelerin aksine Türkiye'nin bölgesel güç statüsünü pekiştiren bir süreç yaşansa da Rusya'nın Kırım'ı uluslararası hukuka aykırı şekilde işgal ve ilhak etmesiyle büyük ölçüde Karadeniz ölçekli güç dengesinde kendi aleyhine yeni bir durumun ortaya çıkması söz konusu oldu. Öte yandan Rusya'nın Suriye ekseninde sahip olduğu yeni araç ve imkanlar ise Türkiye'nin Rusya'yı bölgesel bir oyuncu olarak daha yakınında hissetmesine de neden oldu. Ankara ile Moskova arasında 2015'te yaşanan uçak düşürme hadisesinden sonra yeni bir yakınlaşma dönemi ortaya çıksa da Türkiye'nin jeopolitik ortamının köklü şekilde değişti.

Bu dönemde Türkiye, bir yandan darbe girişimi sonrası kurumsal reformlar yapma yoluna giderken diğer yandan dış ve güvenlik politikasında askeri unsurlara daha fazla yer vermeye başladı ve gerektiğinde tek başına harekete etme kabiliyetini arttırdı. Suriye, Libya ve Doğu Akdeniz gibi Türkiye'nin güvenlik politikaları açısından hayati önemde olan bölgelerde askeri unsurları etkili bir şekilde devreye sokan Türkiye, bölgedeki caydırıcılığını arttırdı ve bölgesel ölçekli güç projeksiyonu yapan bir aktöre dönüştü.

Dış politikadan büyük stratejiye

Geride kalan 18 yıl AK Parti'nin Türkiye'nin dış ve güvenlik siyasetinde kendinden önceki kalan bütün sorunları önemli ölçüde değişime uğrattığı yıllar oldu. Ancak Türkiye'nin jeopolitik ortamı bu dönemde önemli değişimler geçirdi. **19. yılını kutlayan AK Parti'nin Türkiye'nin dış ve güvenlik siyasetinde geride kalan tecrübesinin muhasebesini yaparak 100. yılda Türkiye'yi bölgesinde "büyük strateji"ye sahip bir aktör haline dönüştürme sorumluluğu bulunmaktadır.** Bunun için kapsamlı bir yol haritasıyla dış politikadan büyük stratejiye doğru yönelen bir paradigma benimsemelidir. Söz konusu büyük strateji Türkiye'nin tarihinde mevcut olduğu gibi sahip olduğu imkan ve kabiliyetler de bu büyük stratejinin oluşturulması için elverişli bir noktaya gelmiştir.

Bu strateji, küresel sistemin dönüşümünü merkeze alan, sonrasında yeniden şekillenecek uluslararası sistemin dinamiklerine intibakı da kolaylaştıracak, Türkiye'nin çevresinde yer alan stratejik ortamda aktif bir şekilde davranmasını sağlayacak bir bütünsellikte kapsamlı olmak durumundadır.

Yasal Uyarı: Yayınlanan köşe yazısı/haberin tüm hakları Turkuvaz Medya Grubu'na aittir. Kaynak gösterilse veya habere aktif link verilse dahi köşe yazısı/haberin tamamı ya da bir bölümü kesinlikle kullanılamaz.

Ayrıntılar için lütfen tıklayın.

YAZARIN ÖNCEKİ YAZILARI

Tüm Yazıları >

- > **Libya'da taktikten stratejiye (13.6.2020)**
- > **Yeni dünya düzeni beklentisi gerçekçi mi? (11.4.2020)**
- > **Sorun küresel ama çözüm de küresel (4.4.2020)**

SABAH

